

УДК 159.922:378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2023-2-2>

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Горська Галина Олександрівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології і соціальної роботи
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0000-0002-8686-8223

Мельничук Ірина Ярославівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології і соціальної роботи
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0000-0002-3545-2117

Стаття присвячена дослідженню психологічних умов розвитку soft skills майбутніх спеціалістів в освітньому процесі ЗВО. Здійснено аналіз зарубіжного досвіду щодо вивчення психологічних особливостей soft skills та їх формування. Виокремлено суттєві ознаки soft skills, пов'язані з компетентностями, що сприяють самореалізації майбутніх фахівців. Акцентовано увагу на необхідності активного формування та розвитку soft skills у студентів на етапі навчання у ЗВО з урахуванням оптимальних психологічних умов організації освітнього процесу. Методологічну базу дослідження склали ідеї розвивального навчання, які спираються на концептуальні положення про соціально-культурне середовище як джерело психічного розвитку Л.С.Виготського; провідної ролі діяльності у становленні особистості О.М.Леонтьєва; значення власної активності суб'єкта в процесі його становлення Г.С.Костюка. Констатовано, що організація навчального процесу у вищих навчальних закладах поки що не має універсальних технологій формування soft skills, але наявний позитивний досвід, який варто використати. Професійна підготовка має бути організована як діалогічний процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії, в якому поєднано власну активність студента з умовами сприятливого освітнього середовища. Серед інноваційних технологій, які успішно реалізуються для розвитку soft skills, можна виділити особистісно-орієнтовані, технології кооперативного навчання, інтерактивні, інформаційні, технології проектів.

Використання сучасних інноваційних методів передбачає створення відповідного навчального середовища, яке включає певні організаційно-педагогічні та соціально-психологічні умови. Для організації особистісно орієнтованого навчання з метою розвитку soft skills важливо надати можливість суб'єкту усвідомити власні особистісні ресурси та активізувати їх, ініціювати потреби саморозвитку, самовдосконалення.

Ключові слова: soft skills; професійна підготовка; освітній процес; психологічні умови; інноваційні освітні технології; особистісний розвиток; професійне самовизначення.

Horska Halyna, Melnychuk Iryna. Psychological conditions for the development of soft skills of future specialists in the process of professional training

The article is devoted to the study of psychological conditions for the development of soft skills of future specialists in the educational process of higher education. An analysis of foreign experience in the study of psychological features of soft skills and their formation was carried out. Revealed essential features of soft skills, related to competencies, that contribute to self-realization of future specialists are highlighted. Emphasis is placed on the need for active formation and development of soft skills in students at the stage of study in higher education institutions taking into account the optimal psychological conditions for the organization of the educational process. The methodological basis of the research was made up of the ideas of developmental learning, which are based on the conceptual provisions about the socio-cultural environment as a source of mental development of L.S. Vygotsky; the leading role of activity in the formation of O.M. Leontiev's personality; the importance of the subject's own activity in the process of his formation H.S. Kostyuk. It is stated that the organization of the educational process in

higher education institutions does not yet have universal technologies for the formation of soft skills, but there is a positive experience that should be used. Professional training should be organized as a dialogic process of subject-subject interaction, in which the student's own activity is combined with the conditions of a favorable educational environment. Among innovative technologies which are successfully realized for the development of soft skills there are person-oriented, technologies of cooperative learning, interactive, informational, technologies of projects. Usage of modern innovative methods provides creation of appropriate learning environment that includes certain organizational-pedagogical and social-psychological conditions. For the organization of personally oriented training for the purpose of developing soft skills, it is important to provide the subject with the opportunity to realize his own personal resources and activate them, to initiate the needs of self-development, self-improvement.

Key words: *soft skills; professional learning; educational process; psychological conditions; innovative educational technologies; personal development; professional self-determination.*

Вступ

Стрімкі трансформації сучасного суспільства – цифровізація, пандемія, соціальна нестабільність, – диктують людству нові стратегії поведінки для успішної особистісної і професійної реалізації. Відповідно, з'являються нові вимоги для багатьох визначених раніше компетентностей у різних сферах діяльності людини. Найважливішою властивістю особистості стає здатність виявити та реалізувати свій внутрішній потенціал в умовах перманентно динамічних виробничих відносин, ринку праці, суспільних вимог.

Такі виклики нинішньої реальності стають передусім предикторами для виникнення нових освітніх потреб як у царині загальної середньої, так і вищої професійної освіти, яка є необхідною ланкою в безперервному процесі підготовки молодого покоління до життя. Цими потребами можна вважати необхідність формування складних психологічних утворень, які в минулому не мали настільки суттєвого значення: стійкість до стресів, конфліктів, невизначеності; вміння гнучко реагувати на важкі ситуації, знаходити оптимальні рішення; діяти організовано і розумно в умовах соціальної та виробничої мультизадачності. Намітилася тенденція підвищення уваги і попиту до таких якостей і компетентностей працівника, які характеризують його як особистість, суб'єкта спілкування та взаємодії незалежно від конкретної сфери професійної діяльності. Такі властивості почали системно вивчатися ще у 60-ті роки ХХ століття і отримали назву «soft skills» – м'які, гнучкі, еластичні навички, які носять універсальний характер і не пов'язані зі спеціалізованими фаховими надбаннями.

З початку ХХІ століття концепцію розвитку «soft skills» в різних освітніх установах активно впроваджують у зарубіжній педагогічній практиці. Це значно посприяло зміні освітніх стратегій і використанню нових технологій в процесі професійної підготовки спеціалістів різних профілей. Міжнародні наукові дослідження, до яких були залучені учені більш ніж двадцяти країн, вивчали ефективність оволодіння різними soft skills в контексті професійного світового досвіду. Починаючи з 2005 р. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСД), до складу якої входять 37 країн (Україна – асоційований член групи), проводить лонгітюдні дослідження в рамках вивчення критеріїв, які сприяють соціально-економічному прогресу як на рівні соціальної значущості, так і на рівні індивідуально-особистісних характеристик спеціалістів різних сфер діяльності. За результатами власних наукових розвідок фахівцями ОЕСД було визначено актуальні світові **тенденції професійної підготовки сучасних спеціалістів** різних галузей, які мають вирішальне значення для розуміння ролі досягнень науково-технічного прогресу в існуванні людства в цілому. Наголошується, що для ефективного функціонування в контексті змін, для працівника будь-якої спеціальності необхідними є соціальні некогнітивні навички, які виявляються у широкому колі життєвих ситуацій, – «навички спілкування» і «навички для досягнення цілей в роботі з іншими людьми» [1].

Серед зарубіжних авторів, які здобули визнання завдяки публікаціям результатів емпіричних досліджень soft skills та їх трактування з позиції значущості у професійних досягненнях, – Б. Еббот, А.Х. Нільсон, К. Лоренц, С. Мелоні, М. Ендрюс. У вітчизняних наукових розвідках також

помітно зростає зацікавленість тематикою soft skills у зв'язку із різними аспектами професійної підготовки, про що свідчать роботи О.М. Василенко, О.Л. Кірдан, О.П. Кірдана, К.О. Ковалю, С.А. Наход, Т.М. Смагіної, О.М. Шуневич та ін. Незважаючи на надзвичайну популярність проблеми soft skills, у науковому доробку мало приділяється уваги вивченню психологічних умов їх становлення як внутрішньо-суб'єктивного утворення в освітньому процесі, в тому числі на етапі професійної підготовки у закладах вищої освіти, що і зумовило вибір теми нашої статті.

Матеріали та метод

Методологічну базу дослідження склали ідеї розвивального навчання, які спираються на концептуальні положення про соціально-культурне середовище як джерело психічного розвитку Л.С. Виготського; провідної ролі діяльності у становленні особистості О.М. Леонтьєва; значення власної активності суб'єкта в процесі його становлення Г.С. Костюка. Для вирішення поставленої задачі було використано загальнонаукові методи теоретичного аналізу, порівняння та аналогії з метою виявлення основних тенденцій дослідження soft skills; реферування наукових джерел, узагальнення психолого-педагогічного досвіду; емпіричний метод творчого моделювання в освітньому процесі оптимальних умов формування гнучких навичок у студентів ЗВО.

Матеріалами для підготовки статті слугували інформаційні джерела, розміщені у відкритому доступі на офіційних сайтах мережі Internet, а також результати узагальнення досвіду професійної підготовки та організації освітнього процесу на факультеті педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Результати

У сучасних публікаціях поки-що відсутнє однозначне розуміння поняття «soft skills», труднощі визначення якого полягають у тому, що донині немає встановлених змістовних характеристик, які б засвідчили його верифікованість.

Виділяють два види навиків: «soft skills» і «hard skills», які доцільно аналізувати в контексті професійної підготовки. Перші, «гнучкі» або «м'які», – це соціально-психологічні навички, до яких належать комунікативні, лідерські, командні, мисленнєві та інші. Другі – «жорсткі навички», суто професійні, спеціалізовані, які можна визначити як комплекс знань, дій та інструментів, засвоєних в процесі організованого навчання, для яких важливою умовою є передбачуваність, типовість, шаблонність, відповідність посадовим обов'язкам та задачам.

Основна ідея і мета сучасного професійного освітнього концепту полягає у пошуках взаємозв'язку soft і hard skills, загальних навичок з параметрами конкретної діяльності. Це стає можливим завдяки психологічному аналізу діяльності, що дозволяє диференціювати ключові компетентності для конкретної професійної галузі і спільні для всіх спеціальностей, зумовлені основними чинниками актуальної ситуації. У вищій школі необхідно формувати soft skills як загальну систему необхідних для сучасних спеціалістів умінь, навичок з акцентом на базових, ключових компетенціях.

Існують різні підходи щодо розуміння змісту поняття «soft skills»:

– вони розглядаються як комплекс «надпрофесійних» універсальних навиків працівника, які сприяють досягненню успіхів у професійній діяльності, не корелюючи при цьому з предметною областю;

– виступають системою непрофесійних якостей і навичок особистості, які цінуються на ринку праці та забезпечують успіх в кар'єрі (і в життєдіяльності загалом).

Так, відомий британський психолог Дж. Равен вказує, що «soft skills» – це комплекс неспеціалізованих «надпрофесійних» навичок, які відповідають за успішні здобутки у будь-якій виробничій сфері, за високу продуктивність праці і є наскрізними, тобто, не пов'язаними з конкретною предметною областю. Це репертуар дій та інструментів, визначальною умовою для яких є будь-який непередбачуваний професійний контекст [2].

Американські вчені Л. Х. Ліппман, Р. Рейберг, Р. Карні, К. А. Мур визначають soft skills як «сукупність комунікативних і соціальних навичок, особливостей особистості, світогляду,

способу мислення, професійної приналежності, емоційного інтелекту в цілому; набір тих навичок, які дозволяють людям орієнтуватися в суспільстві, взаємодіяти з оточуючими і досягати своїх професійних цілей у поєднанні з *hard skills*» [3].

С.А. Наход (2018) трактує *soft skills* у більш широкому значенні – як комплекс неспеціалізованих «гнучких компетентностей»: «гнучкість» - вказує на відсутність шаблонності, стереотипності, готовності до змін, а «*skills*» слід розуміти як компетентності, тобто здатність і можливість діяти у будь-яких мінливих ситуаціях, спираючись на власний досвід та інтуїцію [4].

Аналіз досліджень *soft skills* показав, що на даному етапі спроб теоретичного обґрунтування феноменології даного явища більше уваги приділяється його складовим, переліку проявів, до якого увійшли:

- навички побудови контактів з іншими людьми та уміння взаємодіяти з ними; навички роботи та комунікації в команді, які здатні привести її до високого конкурентного результату;
- уміння правильно та зрозуміло донести власні думки іншим, переконувати та відстоювати власну думку, асертивність, ораторське мистецтво і мовленнєва грамотність
- уміння знаходити вихід з конфліктної ситуації, виступати в якості посередника для конфліктуючих сторін (медіація), навички комунікативної толерантності;
- наявність лідерських якостей, розвиток організаційних та управлінських умінь; уміння нести відповідальність за власне рішення і дії команди; навички прийняття інтересів та цінностей організації;
- навички самоорганізації, самонавчання та саморозвитку, вміння працювати з великим масивом інформації
- навички емпатії та вміння відчувати обстановку та емоції членів контактної групи, ігнорувати негативні реакції партнерів у професійній взаємодії, уміння в різних ситуаціях викликати симпатію та повагу до себе учасників команди;
- здатність до цілепокладання і досягнення поставлених особистих і командних цілей, наявність мотивації успіху, розвиток навичок креативності, здатність діяти в ситуаціях невизначеності, вирішувати складні творчі завдання;
- уміння адаптуватися до складних життєвих ситуацій та екстремальних умов, стресостійкість та висока адаптивність;
- розуміння і прийняття особливостей інших людей, а також власних ресурсів та слабких рис, розвиток рівня навченості і здатності до самореалізації;
- навички роботи з сучасними технічними пристроями, гаджетами; здатність до комунікації в інтернет-просторі, медіаграмотність, критичність мислення [1; 3; 4; 5; 6].

Така розмаїтість гнучких навичок вимагає спеціальних теоретичних розробок щодо їх систематизації та упорядкування, у той же час не можна стверджувати, що їх формування підпорядковано певній класифікаційній схемі, яка проводить жорстку межу між різними навичками. Враховуючи величезний досвід підготовки фахівців, серед яких значна частина відповідає вимогам сучасного виробництва і невиробничої сфери, можливо в результаті аналізу виокремити закономірності та особливості існуючої нині цілісної системи освіти, які б задовольняли актуальним потребам утворення *soft skills* здобувачів.

Теоретичний огляд зарубіжних і вітчизняних джерел зазначеної тематики свідчить, що значна частина науковців наполягає на *впровадженні нових освітніх технологій* для формування «м'яких навичок» («*soft skills*»), необхідних для досягнення ефективності і продуктивності, у спеціалістів різних професійних галузей, зокрема гуманітарної, соціономічної сфери [6].

Проаналізувавши сучасний стан освітнього процесу ЗВО України щодо цілеспрямованої роботи по формуванню *soft skills*, О.Л. Кірдан та О.П. Кірдан зауважують, що успішність у цьому аспекті підготовки спеціалістів залежить від політики реалізації освітніх програм. Позитивним набутком, на думку експертів (яку ми повністю підтримуємо), є наскрізність формування *soft skills* як у межах певних освітніх компонентів (обов'язкових та вибіркових), так і в позааудитор-

ній роботі. Науковцями було розроблено упорядкований перелік методів навчання відповідно до тих гнучких навичок, які формуються під час застосування кожного з них [7]. Запропонований репертуар методів може слугувати орієнтовним методичним вказівником для побудови інтегрованої моделі цілісної системи організації освітнього процесу підготовки фахівців.

Розвиток *soft skills* вимагає створення єдиної *системи внутрішніх та зовнішніх умов*, які охоплюють складові когнітивного, особистісного та діяльнісного змісту структури психіки. Відомо, що психологічними механізмами оволодіння уміннями та навичками є *власна активність* особистості, яка виражається через усвідомлену цілеспрямовану діяльність за можливості вільного вибору та персональної відповідальності за результат. Необхідною умовою професійного становлення студента є утворення та усвідомлення своєї внутрішньої позиції, ставлення до мети, змісту, завдань і способів їх вирішення в процесі професійного самовизначення. Формування *soft skills* студентів забезпечується засобами реалізації *особистісно-діяльнісної моделі освітнього процесу*, яка ґрунтується на принципах розвивального навчання, що дозволяє суб'єкту усвідомити власні особистісні ресурси та активізувати їх, зрозуміти сутність суб'єктивних детермінант ефективності діяльності, докласти зусилля для вироблення та закріплення необхідних компетентностей в процесі професійної підготовки.

Такі суб'єктивні умови є необхідними і достатніми для утворення і закріплення «міцних *soft skills*», які забезпечуються зовнішньою підтримкою технологіями психолого-педагогічного супроводу. Для формування, розвитку та удосконалення будь-яких (а не лише «гнучких») навичок необхідно спеціальним чином організоване освітнє середовище, використання спеціальних засобів, які дозволяють інтеріоризувувати та освоювати певні соціальні надбання.

Аналіз теорії та практики організації процесу професійної підготовки у ЗВО, власний досвід роботи та апробація експериментальної моделі показали, що проблема формування *soft skills* може бути успішно вирішена у тому випадку, якщо в систему роботи зі студентами будуть впроваджені спеціальні психологічні умови [8].

Створюючи сприятливе освітнє середовище, ми в першу чергу звернулися до особистісно орієнтованих технологій. В організації занять, побудованих на засадах особистісно орієнтованого підходу, особливе значення надається такому фактору розвитку, який в традиційній педагогіці майже не враховувався – суб'єктному досвіду життєдіяльності, набутому раніше. Освітній процес будується на навчальному діалозі викладача і студента, який передбачає спільне конструювання життєвої / виробничої ситуації та її вирішення. При цьому обов'язково враховується індивідуальна вибірковість того, хто навчається, до змісту, форми, ступеня розуміння навчального матеріалу, мотивація студента, прагнення використовувати отримані знання самостійно, за власною ініціативою.

Заохочуються запропоновані студентом види діяльності, способи опрацювання навчального матеріалу, по-можливості, враховується побажання щодо форми перевірки і контролю знань (усна, письмова). Технологія особистісно орієнтованого освітнього процесу припускає спеціальне конструювання навчального контенту, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його використання, типів навчального діалогу.

На практичних заняттях постійно застосовуємо прийоми технології кооперативного навчання (*cooperative learning*), бо, по-перше, вони легко «вписуються» в навчальний процес, докорінно не змінюють зміст навчання, визначений освітнім стандартом, дають змогу досягати поставленої програмою чи стандартом освіти мети; по-друге, вони є істинно педагогічними технологіями, гуманістичними не тільки у своїй філософській і психологічній суті, але й у суто моральному аспекті; забезпечують не тільки успішне засвоєння навчального матеріалу всіма студентами, але й їх інтелектуальний, моральний, духовий розвиток, самостійність, доброзичливе ставлення до викладача й один до одного, комунікабельність, бажання допомогти іншим.

Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це форма організації навчання у малих групах, об'єднаних загальною навчальною метою за опосередкованого керівництва з боку викладача.

У групі навчання здійснюється шляхом спілкування, обговорення, взаємонавчання. Успіх кожного члена групи залежить від сумлінності інших. Студенти вчаться взаємній відповідальності і роботі в команді. При використанні методів кооперативного навчання обов'язковою вимогою організації спільної роботи є необхідність вербалізації своїх думок, аргументації висловлювань, переконливості, чіткості формулювань.

Різновидом групової роботи є інтерактивна модель навчання (від англ. interact, де inter – взаємний і act – діяти, тобто інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу) – це технологія навчання на основі діалогу, що передбачає безпосередній контакт і узгодженість з партнерами, координацію і синхронізацію в обміні інформацією. За визначенням О.Пометун та Л.Пироженко, інтерактивне навчання – це «...співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії.» [9].

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою, спонукає учасників такого спів-навчання бути демократичними, набувати досвід творчого спілкування з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані, обґрунтовані рішення. Мета такої форми організації пізнавальної діяльності – створити комфортні умови навчання, за яких кожен відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Здатність до раціональної організації власної діяльності, необхідність доводити власну думку, добираючи аргументи, логічно і системно мислити, генерувати нові ідеї, виявляти, ставити та вирішувати проблеми; гнучко діяти в процесі розв'язання завдань у ситуації невизначеності – забезпечуються проблемним підходом у викладанні навчальних дисциплін.

В організації освітнього процесу широко використовуються активні та інтерактивні методи навчання, об'єднані у технологію розвитку критичного мислення. Саме завдяки умінню мислити критично, суб'єкт набуває здатності до конструктивного переосмислення набутого раніше досвіду, до творчої інтеграції ідей, переоцінки відомих фактів та подій. Критичне мислення, як таке, включає в себе процес формування знань та перевірку можливості їхнього застосування, піддання їх коректному скептицизмові, порівняння із протилежними точками зору, моделювання таких систем доводів, на яких ґрунтуються різні позиції. Критичне мислення є активним та інтерактивним процесом пізнання, що відбувається водночас на багатьох рівнях. Суб'єкт пізнання має одержати власний досвід пошуку, відкриття, обробки та створення власних ідей. Здобуті навички не тільки забезпечують мислительну діяльність під час роботи з інформацією в процесі навчання, а й складають основу для подальшого застосування методичної структури критичного мислення у вирішенні життєвих ситуацій, завдань, кроках самореалізації особистості. Впровадження технології розвитку критичного мислення показало гарні результати і у варіанті прийомів, що використовуються при вивченні різних дисциплін, і у варіанті окремого спецкурсу для бакалаврів.

Для досягнення спільної навчальної мети конструюються ситуації, які сприяють активному включенню студента в пізнавальну діяльність, організовану під час заняття. Стан причетності усіх учасників групи забезпечується завдяки проведенню «розминки» з використанням прийомів згуртування групи, евокації («пробудження»). В результаті долається офіційність, відчуженість у стосунках, встановлюється атмосфера доброзичливості, зростає зацікавленість у спільній діяльності. Під час роботи студенти мають можливість постійно спілкуватись, обмінюватись думками. Застосовуються різноманітні діалоги, перехресні опитування, дискусії, обговорення заданої теми у групах. З метою генералізації ідей проводяться «мозкові атаки», використовуються прийоми асоціювання, групового вирішення проблеми, підготовки спільних проектів. Заняття передбачають використання ігор, драматизацій, розв'язування різноманітних ситуацій. Така форма роботи дозволяє залучити до активності усіх без винятку, створює атмосферу зацікавленості, невимушеності, творчого пошуку.

Крім того, розкриваючи зміст активних методів навчання здобувачів вищої освіти, необхідно також приділити увагу технології соціально-психологічного тренінгу (від англ. training – тренування), в якому основним принципом виступає активна позиція кожного його учасника. Сутність і типи тренінгу, основні види вправ і процедур, етапи тренінгової роботи спрямовані на опрацювання необхідних навичок взаємодії у різних ситуаціях спілкування, вирішення професійних і життєвих проблем, використовуються для формування навичок самопізнання і саморозвитку. Зважаючи, що у навчальних планах професійної підготовки (крім фахівців-психологів) тренінги відсутні, можливим є використання певних елементів тренінгової роботи, окремих процедур (розміщення учасників у колі, вітання, «зворотній зв'язок», принцип «тут і тепер», рефлексія, позиція тренера тощо).

Спілкування і спільне обговорення проблем особистісного змісту не тільки створює сприятливий психологічний клімат в аудиторії, а й стає засобом ініціювання взаємодії, одним із факторів активізації мислительної діяльності. Важливого значення набуває переживання власного досвіду студентами під час обговорення матеріалів кейс-методу, коли учні залучаються у вирішення реальної професійної ситуації, пропонують свої варіанти її розв'язання, – знання, здобуті на таких парах, засвоюються як особисті здобутки студента.

Проектна технологія навчання психології у вузі передбачає, що студенти використовують сукупність дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів і засобів для створення реального продукту (теоретичного або практичного). Проектування у навчальному процесі спрямовано на намір, який буде здійснено у майбутньому, а тому містить обов'язкові елементи цілеспрямованої діяльності: планування, аналіз, пошук, реалізацію, очікуваний результат. Як правило, це робота в парах або невеликих групах, яка полягає у розробці певної моделі, програми, заходу, оформлення презентації, методичної розробки тощо. Важливим є те, що студенти залучаються до самостійної пошуково-дослідницької діяльності, навчаються користуватися інформаційними ресурсами, електронними бібліотеками. Особливу увагу приділяємо захисту проектів та презентації виконаної роботи.

Звісно, вуз ще не готовий відмовитися від таких традиційних форм навчання, як лекція, семінар, самостійне опрацювання матеріалів підручників. Але на кожному традиційному занятті використовуються елементи нових освітніх технологій: демонстрація структурно-логічних схем із застосуванням мультимедійного обладнання, використання фрагментів навчальних фільмів як ілюстрацій до теми, пошук потрібної інформації в режимі on-line, обговорення прикладів «із життя», власного досвіду тощо.

Висновки

Результати проведеного дослідження переконливо довели, що soft skills є системним психологічним утворенням, що охоплює цілий ряд навичок, різних за змістом та функціональним значенням. Про необхідність цілеспрямованого формування soft skills у процесі надбання предметних знань і професійних компетентностей свідчать наукові пошуки, які здійснюються у багатьох країнах усього світу. Попри різноманітність теоретичних підходів і результатів емпіричних досліджень, вчені єдині в тому, що на сьогодні неможливо відповідати вимогам ринку праці й бути конкурентноспроможним, маючи лише суто спеціальні виробничі навички. Сучасність вимагає передусім здатності до самореалізації, самовияву, життєспроможності, які забезпечуються гнучкими навичками – soft skills.

У психолого-педагогічних дослідженнях достатньо тривалий час вивчаються проблеми становлення і розвитку надпрофесійних soft skills впродовж професійної підготовки фахівців, причому, визначається широкий спектр освітніх компонентів, методів, технологій для їх цілеспрямованого формування. Нами було сконструйовано модель побудови освітнього процесу у ЗВО з урахуванням психологічних умов, які забезпечують його ефективність в плані професійного зростання майбутнього спеціаліста у єдності «soft» і «hard» skills. Такими умовами нами визнано активізацію внутрішньої суб'єктивної активності особистості студента засобами особистісно-діяльнісної моделі навчання та психологічного супроводу освітнього процесу, що дозволяє створити та усвідомити його власну позицію щодо формування soft skills.

Література:

1. Skills for Social Progress. The Power of Social and Emotional Skills. OECD Publishing, 2015. 138 p.
2. Raven J. Competence in Modern Society. Identification, development and implementation Publisher: H. K. Lewis, 1984. 251 p.
3. Lippman L. H., Ryberg R., Carney R., Moore K. A. (2015). Workforce connections: key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. USAID. 57 p.
4. Наход С. А. Значущість «Soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки : реалії та перспективи*. 2018. № 63. С. 131–135.
5. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution [Електронний ресурс]. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-tothrive-in-the-fourth-industrial-revolution>
6. Василенко О.М., Корчак І.М. Формування у студентів-психологів «soft skills» як чинник їх успішної майбутньої професійної діяльності. *Науковий журнал «Психологічні travelogi»*. 2021. № 2. С. 17-24.
7. Кірдан О.Л., Кірдан О.П. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини* Умань. ВПЦ Візаві, 2021. 2 (6). С. 152–160.
8. Горська Г.О. Інноваційні технології викладання психології у вищій школі. *Economy and Education: modern tendencies. Volume of Scientific Papers*. Polska, Opole. 2017. P. 122-128.
9. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник / За ред. О.І. Пометун. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

References:

1. Skills for Social Progress. The Power of Social and Emotional Skills. OECD Publishing, 2015. 138 p.
2. Raven J. (1984). Competence in Modern Society. Identification, development and implementation Publisher: H. K. Lewis. 251 p.
3. Lippman L. H., Ryberg R., Carney R., Moore K. A. (2015). Workforce connections: key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. USAID. 57 p.
4. Nahod S.A. (2018). Znachushchist «Soft skills» dlia profesiinoho stanovlennia maibutnix fakhivtsiv sotsionomichnykh profesii [Significance of "Soft skills" for the professional formation of future specialists in socio-economic professions]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5: Pedahohichni nauky : realii ta perspektyvy*. № 63. S. 131–135. [in Ukrainian]
5. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution [Електронний ресурс]. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-tothrive-in-the-fourth-industrial-revolution>
6. Vasylenko O.M., Korchak I.M. (2021). Formuvannia u studentiv-psykholohiv «soft skills» yak chynnyk yikh uspishnoi maibutnoi profesiinnoi diialnosti [Formation of "soft skills" in psychology students as a factor in their successful future professional activity]. *Naukovyi zhurnal «Psykhologichni travelohy»*. № 2. S. 17-24. [in Ukrainian]
7. Kirdan O.L., Kirdan O.P. (2021). Formuvannia soft skills zdobuvachiv vyshchoi osvity v osvitnomu protsesi zakladu vyshchoi osvity [Formation of soft skills of students of higher education in the educational process of a higher education institution]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly: zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny*. Uman: VPTs Vizavi, 2 (6), S. 152–160. [in Ukrainian]
8. Horska H.O. (2017). Innovatsiini tekhnolohii vykladannia psykholohii u vyshchii shkoli [Innovative technologies of teaching psychology in higher education]. *Economy and Education: modern tendencies. Volume of Scientific Papers*. Polska, Opole. P. 122-128. [in Ukrainian]
9. Pometun O.I., Pyrozhenko L.V. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [A modern lesson. Interactive learning technologies]: Nauk.-metod. posibnyk / Za red. O.I.Pometun. Kyiv: Vydavnytstvo A.S.K., 192 s. [in Ukrainian]